

OBSERVAȚII PRIVIND COMPONENTA LEXICO-SEMANTICĂ ÎN FORMULAREA TITLULUI JURNALISTIC

LECT.DRD. ADRIANA DĂNILĂ,
FACULTATEA DE LIMBI ȘI LITERATURI STRĂINE,
UNIVERSITATEA CREȘTINĂ „DIMITRIE CANTEMIR”

adrianadanila@yahoo.com

Abstract: *This paper presents the dynamic of certain discursive strategies in the authorial peritext at lexico-semantic level on a corpus consisting of media texts in german and romanian in the post war, pre- and anterevolutionary years.*

Keywords: *authorial peritext, dynamic of discursive strategies, media texts.*

Articolul nostru propune să prezinte dinamica anumitor procedee discursive situate la nivel lexico-semantic și utilizate în unele genuri de presă aparținând textelor media germane, redactate în România în perioada postbelică, prerevoluționară și postrevoluționară, având ca element de referință texte media românești din aceeași perioadă. Analiza ia în considerare nivelul peritextului auctorial.

Menționăm că înțelegem prin peritext auctorial¹ nivelul secvențelor verbale care însoțesc textul jurnalistic (auctorial), mediind relația „autor-text-cititor”,

¹ *Paratextul specific pentru presa scrisă* cuprinde două tipuri de producții discursive: *peritextul* și *epitextul*, forme discursive de natură verbală și nonverbală, având ca spațiu de manifestare publicația jurnalistică.

Paratextul, redus la formula *peritext + epitext*, poate fi: auctorial (atunci când este realizat de autor) sau editorial (atunci când este construit și hotărât de editor).

Presa scrisă, însă, valorifică cu precădere două componente paratextuale: peritextul editorial și peritextul auctorial și numai în mică măsură epitextul editorial.

Peritextul manifestat în cadrul presei scrise vizează acele forme paratextuale care însoțesc și înconjoară textul prezent în spațiul aceluiași ziar și care sunt indisolubil legate de text. Peritextul susține textul propriu-zis prin elemente verbale (forța de sugestie a cuvântului) și prin elemente nonverbale (fotografii, imagini, tabele, grafice). Ceea ce interesează în prezentul referat este peritextul de factură verbală, scindat în două categorii: peritextul editorial și peritextul auctorial, care vor fi prezentate în continuare.

Peritextul editorial reunește un ansamblu de producții discursive pentru care editorul este direct responsabil: titlul ziarului, titlul paginii, titlurile rubricilor. Sunt elemente esențiale pentru configurarea și prezentarea ziarului, care ordonează și repartizează informațiile pe arii tematice, funcționând astfel ca punct de orientare pentru publicul cititor.

Peritextul auctorial, înțeles ca ansamblu de producții paratextuale realizate direct de autor și atașate textului propriu-zis în perimetrul aceleiași publicații, se restrânge în jurnalism la următoarele forme de manifestare discursivă: *numele jurnalistului, supratitlu, titlu, subtitlu, intertitlu și șapou*.

Epitextul editorial, format din secvențe discursive alcătuite exclusiv de editor, circulă separat

asigurând „etapa de dirijare și de influențare a cititorului, fază premergătoare lecturii propriu-zise.”²

Investigația se bazează pe un material selectiv, extras din *Neuer Weg (NW) / Scînteia (S)* (perioada 1948 -1989), respectiv *Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien (ADZ) / Adevărul (A)* (perioada 1990 - 2007).

Sub raport lexico-semantic, titlul comunică receptorilor realitatea adevărată sau ficțională prin apelul la forme lingvistice cu valențe denotative și conotative, care anunță tema principală sau secundară a textului de presă, dezvăluie sau sugerează atitudinea jurnalistului față de conținutul de idei al mesajului și arată gradul de inovație privind formularea titlului. Semnalăm următoarele modalități de realizare a titlului:

1. Termeni generici

Termenii generici se referă la nume de etnii, apartenența la o anumită regiune, categorie profesională, funcții politice și administrative), de obicei repartizați la începutul titlului, constituie o procedură de aduce în prim plan informația esențială.

Termenii generici apar cu valori diferite:

a. *valoare generalizantă*, apropiată de sinecdocă (varianta „tot pentru parte”).

Presa comunistă a utilizat în mare măsură această valoare în special cu referire la anumite categorii socio-profesionale, politice (muncitori, oamenii muncii, țărani, colectiviști, constructori, mineri, petroliști, activiști etc., ziarul de limbă germană având echivalentele *Arbeiter, Werktätigen, Bauern, Kollektivbauern, Bergarbeiter, Erdölarbeiter, Aktivisten* etc.), întrebuițate foarte des la forma articulată de plural și înscriindu-se în tendința de elogiare a acestor grupuri profesionale și de evidențiere a realizărilor regimului:

*Steigende Lebenshaltung der **Werktätigen** in der Sowjetunion (NW, 1.I.1951, p. 89).*

*Deutsche **Kollektivbauern** im Kampf für den Frieden (NW, 26.IV.1950, p. 1).*

*Bucurie în casele **colectiviștilor** (S, 3.I.1953, p. 1).*

*Cu **oamenii muncii** vizitând Doftana (S, 25.IV.1951, p. 3).*

Imediata vecinătate a substantivului, a unui adjectiv etnonim. Acestea servesc drept argumente pentru a arăta caracterul unitar al regimului comunist și

de textul cu care se află în relație de coreferențialitate într-un spațiu publicitar diferit de cel al textului propriu-zis, îndeplinind funcția de prezentare și promovare a textului respectiv. Forme clasice de epitext editorial sunt cataloagele publicitare, reclama, interviul, dialogul. O formă de epitext editorial specifică pentru presa scrisă este *caseta publicitară* cu informații direct-anticipative:

Asigură-ți toate cărțile din colecție! Abonează-te la Adevărul + Carte (A, 26.XI.2008, p. 20).

Completează-ți colecția! Notre-Dame de Paris de Victor Hugo (A, 26.XI.2008, p. 20).

² Cvasnii Cătănescu 2006: 7.

aderarea tuturor categoriilor sociale la ideile și valorile promovate de sistem și apar în texte tip știre sau reportaj.

O altă sintagmă clișeu utilizată des în presa totalitară este și (rom.) „popor muncitor” / (germ.) „*werkstätiges Volk*”, dezvoltată prin mai mulți determinanți.

*Unser ganzes **werkstätiges Volk** verurteilt die faschistischen*

Provokationen in Berlin. (NW, 2.VI.1953, p. 1)

*Filmele sovietice se bucură tot mai mult de dragostea și prețuirea **poporului muncitor** din țara noastră.* (S, 13.III.1949, p. 4)

Și în perioada de după 1990, presa oferă numeroase exemple de titluri conținând termeni generici cu valoare generalizantă, apropiată de sinecdocă. Pentru începutul anilor '90 reținem preferința pentru termeni și unități frazeologice specifice perioadei comuniste (rom. „petroliști”, „siderurgiști” / germ. „*deutsche Werktätige*”), preferință determinată, pe de o parte, de realitatea extralingvistică a vremii, iar pe de altă parte, de practica retorică jurnalistică exersată timp de mai multe decenii care promova aceste categorii sociale.

*Deutsche **Schiltalkumpel** (subtitlu) **Arbeitsgemeinschaft der deutschen Werktätigen** gegründet* (NW, 7.I.1990, p. 3).

Siderurgiștii la Cotroceni (subtitlu) Al doilea creditor din țară nu-și poate plăti ... datoriile (A, 13.VI.1991, p. 5).

Se observă, de asemenea, atât în presa de limbă germană, cât și în presa de limbă română, punerea în circulație a unor serii de etnomime, nume de persoane aparținând unei anumite regiuni (oraș, sat etc.) sau unei categorii socio-profesionale ori politice, în variantă neutră, lipsită de încărcătură afectivă sau stilistică. Acești termeni generici se limitează, de obicei, la știrile cu tematică politică sau sportivă:

Weizenbauern warten auf bessere Preise (ADZ, 1.VIII.1996, p. 3).

Russen und Amerikaner zur Raumstation (ADZ, 1.XI.2000, p. 7).

*Țărăniștii vor să-și schimbe **miniștrii** vechi (subtitlu) Excepție – doar Andrei Marga* (A, 3.IV.1998, p. 2).

Turcii refuzați de FIFA (A, 7.VI.2002, p. 12).

După 1990, putem constata și termeni generici marcați de evaluare depreciativă, aceștia fiind selectați mai ales din sfera politică sau polițienească / militară, căpătând uneori valoare metaforică:

*Rumänische **Verbrecher** weiter aktiv im Ausland (subtitlu) Statistik des Rumänischen Interpolbüros* (ADZ, 7.IV.1998, p. 1).

Teroriștii (variantea Brucan) (subtitlu) Povestea unui interviu fracturat (A, 4.IV.1991, p. 3) – „terorist” un cuvânt clișeizat prin repetare, specific începutului anilor 90.

Spre deosebire de presa de limba germană, care preferă utilizarea termenilor generici nume de popoare sau desemnând apartenența regională cu scopul de a transmite în mod obiectiv informații despre noile realități social-politice și

culturale, presa de limbă română diversifică categoria termenilor generici, prin utilizarea unor substantive care se înscriu în aria colocvială a limbajului, conturând astfel tendința de exprimare „relaxată”:

Kumpel im Hungerstreik (ADZ, 30.VII.2002, p. 4).

(supratitlu) *Primăria sectorului 3 al Capitalei și-a început mandatul în forță* (titlu) **Tarabagiilor** cu autorizații expirate din zona „Unirea” li se confiscă marfa (A, 4.VII.1996, p. 3).

(supratitlu) *Primarul general al Capitalei nu iartă pe nimeni* (titlu) **Chioșcarii** de pe domeniul public au 48 de ore ca să-și desființeze dughenele (A, 18.VII.2000, p. 15).

b. valoare denotativă

Este vorba despre termeni generici folosiți în sens propriu, de obicei la formă de singular, și asociați cu adjective calificative pozitive sau negative, cu scopul de a pune în lumină favorabilă hotărârile sistemului socialist. După 1990, termenii generici cu valoare denotativă sunt întrebuințați în scop informativ și pentru desemnarea clară a referentului:

Stachanowarbeiter Martin Schedik über die neuen Normen: „Sie werden den Wettbewerben neuen Aufschwung verleihen” (NW, 7.III.1953, p. 6).

Urmând inițiativa **stahanovistului** N. Militaru (S, 3.VII.1953, p. 1/2).

c. valoare metaforică

Se remarcă termenii generici cu valoare metaforică, dar puternic clișeizați, selectați din sfera negativă care au persistat în peisajul mediatic românesc în perioada anilor '50. Aceste metafore clișeu, utilizate pentru a discredita oponentii regimului din România sau sistemele politice ale țărilor capitaliste, se impun cititorului prin caracterul lor virulent și acid. Conjugarea acestor termeni sarcastici cu diverse compliniri atributive, lipsite de variație, conferă titlului calitatea de marcă esențială a paratextului, fiind un element cheie propagator de idei, menit să determine modificarea spațiului cognitiv al cititorului în sensul dorit de regim.

Werkstätige Bauern überführen sabotierende Grossbauern (NW, 1.IV.1950, p. 1).

Ein doppelter Ausbeuter (NW, 11.V.1951, p. 5).

Spione und niederträchtige Mörder unter der Maske von Professoren der Medizin (NW, 15.I.1953, p. 3).

Chiaburi sabotori ai însămânțărilor demascați și trimiși în judecată (S, 1.IV.1950, p. 3).

Procesul unui grup de **trădători și spioni** de la Oficiile de informații ale Legațiilor engleză și americană (S, 26.IV.1950, p. 1).

Planurile agresive ale **imperialiștilor americani** în Orientul Mijlociu neliniștesc țăările arabe (S, 25.IV.1951, p. 3).

Presa posttotalitară activează, de asemenea, termeni generici cu valoare metaforică marcați de conotații negative, cu deosebirea că aceștia sunt aleși din sectorul arhaic al vocabularului și desemnează grade și funcții administrative, militare sau nobiliare. Această categorie de termeni generici, întâlnită mai ales în presa de limbă română, se folosește pentru a reliefa referentul și a realiza o

reprezentare ironică, depreciativă a acestuia, semnalând astfel o sancționare aspră a situației expuse din partea producătorului de text:

Janischaren melden sich zu Wort (NW, 26.II.1992, p. 1) – termen învechit cu încărcătură depreciativă folosit pentru a desemna oponenții minorităților din România.

(supratitlu) *La cinci luni de la declanșarea anchetei Parchetului și Poliției Prahova* (titlu) *Florea Pompiliu rămâne stăpânul pădurii Păulești* (A, 4.VII.1996, p. 10).

Pajul Antonescu răscoală PNL împotriva *stăpânului* Stoica (A, 8.VI.2002, p. 2).

2. Acumulări de nume proprii (nume de persoană, denumiri de instituții, firme, partide, organizații)

Prezența numelor proprii în titlu se încadrează în tendința jurnalismului de a oferi informație, de a favoriza transferul referențial.

Numele proprii propagate prin titlu în perioada comunistă se limitează la antroponime desemnând persoane importante ale sistemului (Stalin, Dej, Nicolae Ceaușescu etc.). Referirea avea un caracter protocolar, deferent, redusă la schema nume de familie (folosit numai în anii '50), prenume + nume de familie sau termenul de adresare (rom.) „tovarăș” / (germ.) „Genosse”, specific regimului comunist + (prenume) + nume de familie.

Die Lehren Stalins leiten die Völker im Kampfe für Frieden, Freiheit und nationale Unabhängigkeit (NW, 6.III.1953, p. 2).

Friedenspolitik in Aktion (subtitlu) *Zum Besuch des Genossen Nicolae Ceaușescu in der BDR* (NW, 3.VII.1973, p. 2).

Telegramme an das KZ der RKP an Genossen Nicolae Ceaușescu (NW, 20.VII.1969, p. 1/2).

Sesiune științifică la Institutul Marx - Engel - Lenin consacrată noii opere clasice a tovarășului Stalin (S, 15.I.1953, p. 3).

(supratitlu) *Într-o atmosferă de puternic entuziasm* (titlu) *Vizita tovarășului Nicolae Ceaușescu în județul Cluj* (S, 12.VII.1969, p. 2).

Numele propriu, desemnând un reprezentant important al regimului politic comunist, era glosat în titlu prin indicarea funcției sau a tuturor funcțiilor deținute de persoana respectivă, mai ales când era vorba de reprezentanți de seamă ai regimului. De cele mai multe ori, titlurile formau un șir lung de cuvinte, care trebuia reținut de masă ca atare (nu se admiteau greșeli în redarea acestor titluri) și de aceea apăreau frecvent pe prima pagină a ziarului, pentru ca prin repetare să se ajungă la o fixare a lor în rândul maselor. Pe de altă parte, ele aveau rolul de a sublinia importanța acestor lideri politici pentru țară:

(supratitlu) *Telegramm an Genossen Nicolae Ceaușescu* (titlu) *Generalsekretär der Rumänischen Kommunistischen Partei, Präsident der Sozialistischen Republik Rumänien, Oberster Befehlshaber der Streitkräfte* (subtitlu) *seitens der Teilnehmer an der Festversammlung zu Ehren des „Tages der Feuerwehr“* (NW, 14.IX.1989, p. 1).

(supratitlu) *Telegrama adresată tovarășului Nicolae Ceaușescu*, (titlu) *secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, comandant suprem al forțelor armate* (subtitlu) *de participanții la*

adunarea festivă consacrată sărbătoririi „Zilei pompierilor” (S, 13.IX.1989, p. 1).

Denumirile instituțiilor sunt, de asemenea, construcții lungi, formate din înlănțuiri substantivale genitivale, fiecare fiind subordonată celei precedente; ele apar redactate în întregime, iar pentru instituțiile și organizațiile presupuse a fi cunoscute de publicul larg, se întrebuițează adesea abrevieri, toate acestea având scopul de a întări credibilitatea informațiilor oferite:

Sitzung des Politischen Exekutivkomitees des Zentralkomitees der RKP (NW, 8.III.1977, p. 1).

Sedința Comitetului Politic Executiv al C. C. al P. C. R. (S, 6.III.1977, p. 1).

Și după 1990 se înregistrează acumulări de nume proprii (nume de persoane, instituții, organizații). Este vorba despre expresii referențiale cu grade diferite de accesibilitate.

Pentru presa de limbă germană, putem semnala utilizarea metonimică a numelor de țări și capitale de țări, pentru a indica atitudinea și hotărârile guvernului țării respective, modalitate discursivă accesibilă și ușor de înțeles pentru cititorul mediu, dar neexploatăată în ziarul „Adevărul”;

Kreml verhandelt mit Kumpeln (subtitlu) *Ökonomische Forderungen der Bergleute konstruktiv erörtert / RSFR-Kongress lehnt Misstrauensvotum gegen Gorbatschow ab* (NW, 4.IV.1991, p.2) – inițialele RSFR nu sunt explicate în text.

Bonn gibt 1, 5 Mrd Mark für Stadtsanierung / Ost (NW, 4.IV.1991, p. 1).

Bukarest erwartet Hilfe Bonns (subtitlu) *Năstase und Genscher unterstützen EG-Annäherung Osteuropas* (NW, 5.IV.1991, p. 1).

O particularitate specifică pentru presa de limbă română este referirea neprotocolară, familiară pentru diferite personalități, persoane oficiale sau cu funcție de conducere, care semnalează o atitudine critică, depreciativă din partea autorului textului respectiv:

„Nicule, mai dă-ne o sută de lei!” (subtitlu) *PDSR cere Guvernului să majoreze, peste noapte, procentul de compensări și indexări* (A, 5.VII.1996, p. 1).

Nea Nicu Văcăroiu zice că el nu vrea, dar trag indienii de el (A, 12.XII.2003, p. 14).

(supratitlu) *Statuia lui I.L. Caragiale va fi mutată de la Teatrul Național în Maria Rosetti Nenea Iancu, înlocuit de „Carul cu paiate”* (A, 7.II.2006, p. A7).

Mihnea Năstase a fost azvârlit presei de mătușa Dana (A, 23.II.2007, p. 7).

Comun celor două ziare este preferința de care se bucură acumulările numele proprii, încadrabile în tendința de prezentare neutră și obiectivă a informației, de corectitudine și claritate a actului de comunicare. Se remarcă utilizarea antroponimelor în varianta cu caracter mai pretențios prenume – nume de familie sau în varianta informală nume de familie (mai ales cu referire la politicieni și sportivi), formule perfect echivalente sub aspect referențial. Toponimele în variantă denotativă au funcția de a introduce un complement circumstanțial de loc:

Staatsbesuch in Bonn unter dem Strich (subtitlu) Begegnung Kohl-Iliescu positiver als erwartet (ADZ, 3.VII.1996, p. 3).

Elena Bereschnaja und Anton Sicharulidse wurden Eiskunstlauf-Weltmeister (subtitlu) Jagudin führt nach Kurzprogramm / Auch Krylowa und Owsianikow vorn (ADZ, 3.IV.1998, p. 7).

Năstase bate perechea Mureșan-Drăgan (A, 4.VII.1996, p. 9).

Dan Mircea Popescu și Florin Rădulescu-Botică – ambasadori? (A, 5.VII.1996, p. 1).

3. Termeni și expresii colocviale sau argotice

Aria limbajului colocvial nu este foarte mult valorificată în perioada totalitară, cuvintele și expresiile acestei variante lingvistice având o întrebuințare limitată în timp și din punct de vedere tematic, aceea de a deforma realitatea prin prezentarea unor comportamente și atitudini neconforme cu adevărul ale așa-zisilor „dușmani ai poporului” (mai ales în anii '50) sau de a relata nereguli legate de buna-desfășurare a activităților din unitățile și întreprinderile statului (anii 50-70). Este vorba despre vehicularea unor scheme fixe precodificate de reprezentare a realității, destinate să sprijine și să favorizeze Puterea. Din anii '70 are loc o deplasare treptată a tematicii: de la enunțurile dure, virulente, militând pentru impunerea noii ordini sociale și politice spre un lexic ceremonios, deferent, cu accente euforice, cantonat în zona prețiozităților de limbaj.

Die Währungsreform hat ihm einen Strich durch die Rechnung gemacht! (NW, 15.II.1952, p. 1).

Vier Langfinger erwischt (NW, 1.IV.1969, p.2).

Frühmittelalterliche Siedlung unter die Luppe (NW, 26.VII.1977 p. 6).

N-au topit cânepa ... ci banii (S,1.IV.1969, p. 3).

Peștele nu crește pe uscat, dar nici în bălți ... lăsați baltă (subtitlu) De ce cooperatiile agricole și Consiliile Populare comunale din județul Galați nu generalizează experiența bună existentă chiar în acest județ? (S, 3.IV.1973, p. 2).

După 1990, se poate constata o expansiune a registrului familiar, atât în ziarul de limbă germană, cât și în ziarul de limbă română. Utilizarea acestui registru, specific situațiilor informale ale comunicării orale, poate fi justificată prin intenția jurnalistului de a marca o apropiere față de receptor și de a reduce distanța față de acesta, corespunzând nevoii de a avea un feed-back real. De asemenea, limbajul familiar relaxat promovat în cadrul paratextului jurnalistic reprezintă și un mijloc al jurnalistului de a-și exterioriza atitudinea personală.

In den Vereinigten Staaten ist es fünf Minuten vor zwölf (subtitlu) Bush steckt Kopf in den Sand / Diskontsenkung bloss Atempause (NW, 10.I.1992, p. 1).

Kein Sündenbockdasein mehr für Rumänien (subtitlu) Europa Union Rumänien gegründet (ADZ, 22.IV.1994, p. 3).

NATO își arată mușchii (A, 13.III.1992, p. 1).

(supratitlu) *După ce Elțin s-a făcut frate cu dracu ca să treacă puntea alegerilor* (titlu) *Lui Sașa Lebed i se mai taie oleacă macaroana* (A, 5.VII.1996, p. 1).

4. Cuvinte recent formate în limbă

Titlurile de presă anterioare anului 1990 conțin puține cuvinte recent formate în limba română, respectiv germană, prin cele trei mijloace de îmbogățire a vocabularului: derivare, compunere sau conversiune. Este vorba despre cuvinte care denumesc realități specifice spațiului românesc și, prin urmare, necesare funcționării actului de comunicare:

Wenn der Spass fehlt (subtitlu) *An der Schulphase der Deutsch-Olympiade nahmen 92 Prozent der Lyzeaner nicht teil* (NW, 6.V.1983, p. 1).

Weber von Prof Ingrid Schmitz, Leichtindustrielyzeum Temesvar (NW, 5.I.1985, p. 5).

(supratitlu) *În întâmpinarea apropiatului Forum al Tineretului* (titlu) *Vor fi mineri destoinici!* (subtitlu) *Mii de uteciști din întreaga țară au îmbrățișat această meserie bărbătească, de mare importanță pentru economia națională* (S, 12.V.1985, p. 1) „*utecist*” – *cuvânt neatestat în dicționar, dar frecvent folosit în perioada comunistă.*

În perioada posttotalitară se poate observa o revigorare a mecanismelor de formare de noi termeni în limbă, în special prin derivare și compunere, formațiuni lingvistice care instituie un nou sens cu o forță ilocuționară mai puternică. Aceste elemente nou create se impun prin faptul că realizează o surpriză lexicală cu impact asupra cititorului și marchează exprimarea punctului de vedere personal al jurnalistului, de obicei o atitudine negativă față de situația prezentată.

Specific pentru ziarul de limbă germană este, de asemenea, faptul că jurnaliștii recurg frecvent la procedeul compunerii, rezultând:

- formațiuni lexicale lungi, denotative de cele mai multe ori, alcătuite din două sau mai multe cuvinte, adesea neatestate în dicționar, dar ușor de înțeles de către publicul cititor prin înțelegerea părților constitutive ale cuvântului compus sau

- compuneri în variantă metaforică, care reclamă cunoștințe despre realitatea extralingvistică sau lectura articolului, însă fără a avea valențe expresive deosebite.

Acest procedeu, foarte productiv în limba germană, are un dublu scop: acela de a atrage atenția publicului cititor asupra articolului și a furniza maximum de informație în cât mai puține cuvinte:

Europa-Euphorie der Polen lässt nach (subtitlu) *Über Beitrittsverhandlungen mit Brüssel schlecht informiert* (ADZ, 3.IV.1998, p. 3).

Marktforscher behaupten: Euro kein „Teuro“ (subtitlu) *Euro beschert Discountern neue Kunden* (ADZ, 1.VI.2002).

Caritas-Stoica nicht ins Gefängnis (ADZ, 20.VI.2002, p. 1).

Euromanie sieht anders aus (subtitlu) *Die politische Klasse Rumäniens vernachlässigt die Europaparlamentswahlen und setzt so ein Zeichen für die EU-apathische Bevölkerung* (ADZ, 23.XI.2007, p. 3).

Ziarul „Adevărul” preferă folosirea cuvintelor nou formate în sens negativ metaforic. Sunt constructe lingvistice care se înscriu în sfera limbajului colocvial, chiar argotic, și care se remarcă printr-un grad de expresivitate mult mai ridicat decât cele cultivate în ziarul de limbă germană:

Bugetivorii (A, 1.IV.1994, p. 3).

De când nu ne-am mai cransmontat (I) (A, 22.IV.1994, p. 1).

Caritași la Senat (A, 14.VII.1994, p. 10).

Momeală pentru corupți: 20 de miliarde de lei – fond de șpagă pentru flagrant (A, 23.IV.2004, p. 1).

Clintonienii lui Obama (A, 26.XI.2007, p. 18).

Pentru ambele ziare se remarcă preferința pentru formarea de elemente lexicale noi cu morfemul germ. „Skandal” / rom. „scandal”, întrebuințat cu funcția de cuvânt de bază și urmat de un determinant genitival în limba română sau însoțit de un cuvânt determinativ în limba germană. În ziarul de limbă română, se mai poate întâlni și morfemul „afacerea”. Acest procedeu, foarte frecvent folosit în contextul mediatic posttotalitar, generează producții lexicale noi menite să stârnească curiozitatea cititorilor și să determine lectura integrală a textului.

Urteil im Madrider „Tor-Skandal” (subtitlu) *Real will gegen saftige Strafe Berufung ablegen* (ADZ, 7.IV.1998, p. 8).

Medikamenten-Skandal schlägt wieder Wellen (subtitlu) *Schulden der Spitäler: 2100 Milliarden Lei* (ADZ, 3.XI.2000, p. 1).

(supratitlu) **Scandalul** sângelui (titlu) *Șpăgarii vor să stoarcă bani de pe urma bolnavilor de SIDA, hepatită și leucemie* (A, 7.VI.2002, p. 1).

„Afacerea plopului” sau cum să pierzi 330 dolari pe m.c. de cherestea (A, 3.VII.1996, p. 6).

În urma analizei întreprinse am constatat o evoluție a procedeelelor discursive sub aspect lexico-semantic.

Titlurile jurnalistice din ambele ziare avute în vedere din perioada totalitară se remarcă, în primul rând, prin promovarea acelorași modalități discursive specifice regimului totalitar comunist:

➤ promovarea termenilor generici desemnând anumite categorii socio-profesionale și politice specifice regimului comunist (muncitori, oamenii muncii, țărani, colectiviști, constructori, mineri, petroliști, activiști etc., ziarul de limbă germană având echivalentele *Arbeiter, Werktätigen, Bauern, Kollektivbauern, Bergarbeiter, Erdölarbeiter, Aktivisten* etc.) în variantă generalizantă și denotativă.

➤ în planul expresiei metaforice, se remarcă termenii generici cu conotații negative dure, relevanți pentru perioada anilor '50.

➤ promovarea numelor proprii care desemnează persoane importante ale regimului (președinte, miniștri etc.), însoțite de titulatura funcției / funcțiilor pe care acestea le aveau în cadrul sistemului sau de cuvântul „tovarăș” / „Genosse”.

➤ elementele limbajului colocvial au fost înregistrate numai în textele care relatau despre întâmplări din viața cotidiană.

Pentru *perioada de după 1990* putem menționa următoarele trăsături, identificabile în ambele ziare:

- prezența numelor proprii în variantă deferentă.
- punerea în circulație a unor termeni aparținând limbajului colocvial.
- valorificarea unor termeni recent formați în limbă.

În ziarul de limbă germană am constatat anumite particularități care îl deosebesc de publicația românească:

➤ spre deosebire de ziarul „Adevărul”, care pune în circulație termeni generici, desemnând funcții administrative, militare și nobiliare învechite în variantă metaforică ironică, mai ales cu referire la personalitățile politice, ziarul de limbă germană nu dezvoltă această variantă decât ocazional.

➤ folosirea excesivă a numelor de țări și capitale de țări cu valoare metonimică pentru a face referire la poziția oficială a guvernelor străine.

➤ referirea la persoane oficiale sau cu funcție de conducere este deferentă, respectuoasă, spre deosebire de ziarul „Adevărul”, unde referirea capătă adesea un caracter prea familiar și relaxat prin folosirea unor formule de adresare ireverențioase.

➤ prezența a numeroase cuvinte formate prin compunere, neînregistrate în dicționar, dar ușor de decodat de către receptor(i) datorită cunoașterii sensului elementelor componente ale cuvântului compus. Aceste construcții prezintă un grad de expresivitate mai redus față de cele cultivate în ziarul de limbă română și nu fac parte din limbajul argotic.

➤ întrebuințarea registrului colocvial, caracteristic situațiilor relaxate de comunicare este mult mai ponderată față de ziarul de limbă română avut în vedere, astfel încât ziarul de limbă germană se remarcă prin orientarea către un ton serios, chiar familiar, însă fără excese de formulări ce încalcă normele exprimării îngrijite, controlate.

BIBLIOGRAFIE

1. Academia Română Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan” (ed.) (1998), *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, Ed. Univers Enciclopedic, ediția a II-a, București.

2. Bercea, L., P., (1995), „Relația dintre titlu și poezie”, în *Realitatea bănățeană*, nr. 2: 7; nr. 3: 7; nr. 4: 7.

3. Buder, G., (1982), *Titel und Text. Information und Wirkung des italienischen Novellentitels* (G. Verga, L. Pirandello, A. Moravia) vor und während der Textlektüre, Reihe Romanistik, 28, Rheinfelden.

4. Compagnon, A., (1979), *La seconde main ou le travail de la citation*, Le Seuil, (col. „Poétique”), Paris.

5. Cvasnii C., M., (2006), *Retorică publicistică. De la paratext la text*, Ed. Universității din București.

6. Derrida, J., (1972), *La dissémination*, Le Seuil (col. „Tel Quel”), Paris.

7. Dubois, J., (1973), *L'Assommoir d'É. Zola: société, discours, idéologie*, Larousse, Paris.

8. Genette, G., (1979), *Introduction à l'architexte*, Le Seuil (col. „Poétique”), Paris.

9. Genette, G., (1982), *Palimpsestes*, Le Seuil (col. „Poétique”), Paris.
10. Genette, G., (1987), *Seuils*, Paris, Seuil.
11. Genette, G., (1994), *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune*, (trad. rom.), Univers, București.
12. Hoek, L.H., (1973), *Pour une sémantique du titre*, Université di Urbino în Documents de travail et pré-publication, numeri 20/21 genn.febr., seria D.
13. Ionică, L., (2001), „Jurnalismul de televiziune”, în Coman, M. (coord.), *Manual de jurnalism*, vol. I, Polirom, Collegium: 237-263, Iași.
14. Lane, P., (2007), *Periferia textului*, Institutul European, Iași.
15. Lejeune, P., (1975), *Le pacte autobiographique*, Le Seuil, (col. „Poétique”), Paris.
16. Popa, M., (1971), *Modele și exemple. Eseuri necritice*, Ed. Eminescu, București.
17. Rad, I., (2001), „Titlul jurnalistic”, în Coman, M. (coord.), *Manual de jurnalism*, vol. I - Iași, Polirom, Collegium: 146-162.
18. Randall, D., (1998), *Jurnalitul universal. Ghid practic pentru presa scrisă*, Polirom, Iași.
19. Schneider, W., Esslinger, D., (1993), *Die Überschrift. Sachswange, Fallstricke, Versuchungen, Rezepte*, List Verlag München-Leipzig
20. Roșca, L., (2004), *Producția textului jurnalistic*, Polirom, Iași.
21. Roșca, L., (2006), „Reportajul” în Coman, M., (2006), *Manual de jurnalism. Genurile jurnaliste*, vol. II, ediția a II-a, revăzută, Polirom Iași.
22. Zafiu, R., (2001), „Retorica titlurilor”, în *Diversitate stilistică în româna actuală* – Ed. Universității din București, 11-25.

Sigle

A = Adevărul

ADZ = Allgemeine Deutsche Zeitung

G / germ. = limba germană

R / rom. = limba română